

BOJKOTTÁLT MAGHREB, ÉSZAK-AFRIKAI TÉRSÉGI FELLENDÜLÉS – A NYUGAT-SZAHARAI VÁLSÁG MAGYAR SZEMMEL

A. GERGELY ANDRÁS

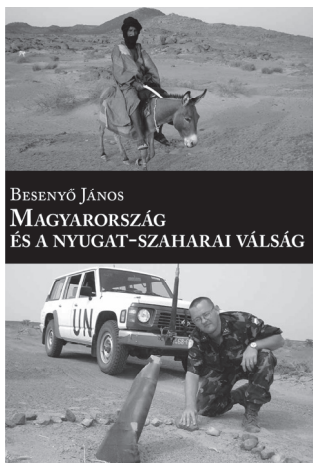
Közös gondolkodás igénye..., térségi biztonság..., Afrika mint múltjelen, amit a jövőbe lesés ürügyén most fölmutat a Szerző, s a politika, gazdaság- és biztonságpolitika aspektusán át vizsgál, együttesen van jelen Besenyő János új kötetében. *A Magyarország és a nyugat-szaharai válság* címen megjelent mű olyan problematikába vezet be, melyben kevesek is keveset járnak, s még kevesebben értenek hozzá, miközben szinte együtt élünk a veszélyeivel, hatásaival, kényszereivel, kínjaival is. A könyvet ajánlójával a Magyar Történelmi Társulat elnöke vezeti be, mosolygós szavakkal, de láthatóan a legcsekélyebb informáltság hiányában – jóllehet abból indul ki (s ez számukra is intő jel kéne legyen!), hogy „Ha a magyar olvasó Afrikáról hall, jobbára egzotikus dolgok jutnak róla eszébe...”, majd fél oldalon keresztül ismerteti „az átlag magyar olvasó leginkább Rejtő Jenő légiós regényeiből” ismert Afrika-képét, hogy azután néhány sorban mintegy ellenpontozza ezel Besenyő kötetének témaköreit, fontosságát. Nagyobb a gond, mivelhogy a gesztus szépecske, ám a kötet a legkevésbé sem szorul rá, hogy elefántokkal, majmokkal és a kultúra egyiptomi bölcsőjével ellenpontozzák. Sem témaköre, sem vállalása szempontjából nem Rejtő Jenő képzelt oázisainak antimilitáris tragikomédiája terén formált tartalma, sem kidolgozottsága okán nem vár az elbűvölődés pátyolgató simogatására. Aki címlapjára pillant, az persze klasszikus toposzokat láthat, csacsiháton evicoló berber, meg a Szerző a becsapódott akna szelídítése közben..., de a tartalomjegyzék láttán másodperc alatt világossá lesz, hogy itt nem kontraszt sem Rejtő, sem „az emberiség bölcsője” – hanem térségtörténeti szakmunkáról van szó. Sejthető tartalmaktól azonban éppen annyival távolabbi nézőpontra, amennyire a nyugat-szaharai konfliktus historikuma, megszállás- és konfliktustörténete, gyarmatosítások és nemzetközi megállapodások békétlen politikái fölmutathatók az adattári áttekintések, kutatások és forráselemzések révén.

Az ajánlás formalitásai tehát nem a kötethez, hanem a befogadás-históriához tartoznak, mégpedig éppen nem történeti aspektusban, hanem visszafogottan naiv fogyasztói szempontból. Az afrikanisztika hazai tudomány- és tudástörténete igen terjedelmes forrásbázisra épül, s még a saharai ismeretanyag is jóval gazdagabb, semhogy Besenyő egyetlen érdeme lenne szorgos gyűjtése és feldolgozó aktivitása.

Messze nem a fogyasztói, hanem ténylegesen a kutatói aspektus tehát, amely, mely a kötetet meghatározza, s ez önmagában is több részre bomlik. Már az előszóból is kiderül a szerző tematikus ismeretgyűjtési szándéka, készítetettsége, feladattudata. De erre (sőt ez elé) tolakszik a békeművelti felelős jelenlét empiriája, a feltárási forráselemzés és inspiráció súlyos tömege, majd a feldolgozó és rendszerező feladat, mely Besenyő korábbi munkáiban sem volt kivételes. Itt azonban láthatóvá válik maga a megismerő és értelmező folyamat is, melyben a térség diplomáciai-katonai, megszállási és békefenntartási játszmái a maguk történeti mélységében bomlanak ki az áttekintés során. Mint kutatónak, igen érdekes számomra is a kiküldetésbe, képzésre és feladatvégzésre érkező katona élmény-impressziója a kötet bevezető soraiban, majd a körülmények folyamatszerű ismertetése – netán a „katona mint kutató” impresszióinak e személyes tónusa és intim őszintesége. Ettől persze fél mondatonként ellép, a feladatot nem befolyásolhatja ismeretlenség, szag, homokvihar, városi szemét vagy átláthatatlan horizont – de ez is sikerrel pontosítja a nagy mű, a térség történetjével összefüggő szakirodalmi válogatás és kutatói alaposság mikéntjét.

A Szerző saját előszavában hat részre tagoltan mutatja be a kötet tartalmát. Szakmunka ez, melyben az ismerkedés nem az ókorral kezdődik legriválisabban, hanem a szorongató jelennel, amit indokol is avval: a Nyugat-Szaharával kapcsolatos alapinformációk, földrajzi-éghajlati jellemzők, élővilág, gazdasági élet és a nyersanyagkincsek úgy kerülnek képbe, mint az itt zajló több évtizedes konfliktusnak nemcsak előzményei, körülményei, de okai is (10-14. old.). Erre építi a következő alfejezet népcsoport-leíró és kultúra-jellemző körülmény-együttesét (legkivált a saharáviak társadalmi hátterét, szokásait), de mindezt beillesztve „a terület több ezer éves történelmébe” (18-58. old.), kiemelt hangsúllyal „az európai gyarmatosítók megérkezése utáni, illetve a spanyol uralom alatti időszakokra; a nyugat-szaharai konfliktus előzményeire, annak kirobbanására és történéseire, majd a Világszervezet és az Afrikai Unió által kezdeményezett békéltetési tárgyalásokra, a területen működő ENSZ békeműveltre, valamint az évek óta tartó – eddig eredményt nem hozó – békefolyamatokra” (7. old.).

A kötet második fejezetében invitálást kapunk a messze nem professzionális történetkutatói kérdésfeltevés belátására: „volt-e realitása annak, hogy Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchia részeként a fekete kontinensen gyarmatosító hatalommá váljon”? Merthogy „1898-ban, az elvesztett spanyol-amerikai háború után a spanyolok valóban felajánlották megvételre a Rio de Oro területét az Osztrák-Magyar Monarchiának. Bár folytak tárgyalások Spanyolország és az Osztrák-Magyar Monarchia között, különböző okok miatt – részben a magyarok ellenállásán – az üzlet megbukott. A magyarok ugyanis összekapcsolták a Monarchia akkori flottafejlesztését az esetleges gyarmatosítási törekvésekkel, és nem voltak hajlandók a megállapodást aláírni” (7-8. old.). Itt enged rálátást a spanyolok és a Monarchia eltérő érdekcsoportjainak és további nemzetpolitikai csoportosulásoknak a mai Nyugat-Szaharát megszerezni próbáló küzdelmeire meg kudarcára, hogy azután a harmadik fejezetben olyan magyarokkal foglalkozzon, akik a Spanyol Idegenlégió

Besenyő János

Magyarország és a nyugat-szaharai válság

Monarchia Kiadó – Óbudai Egyetem,
Biztonságtudományi Doktori iskola,
Afrika Kutató Központ 2020.

állományában szolgáltak, ez ugyanis „hatékony eszköz volt Spanyolország afrikai gyarmatainak megvédelmezésében. A francia idegenlégióhoz hasonlóan az állomány egy része ide is külföldről érkezett. Több forrás is jelzi, ha nem is nagy számban, de magyarok is szolgáltak a szervezetben. A történészek és más kutatók által is ismert tény, hogy az 1900-as évek elejétől több magyar katona – sokan közülük rangjuk megtartásával – hosszabb-rövidebb időre még a spanyol hadsereg egységeiben, köztük a Légióban is alkalmazást nyertek. Sok magyar szolgált tehát az afrikai területeken, és közülük jó páran megfordultak Nyugat-Szaharában is. Arról viszont már kevesebben tudnak, hogy a II. világháború után a Magyarországról elmenekült katonák által létrehozott Magyar Harcosok Bajtársi Közössége igen jó kapcsolatot ápolt a Franco tábornok által vezetett Spanyolországgal, így a hadsereg és a titkosszolgálat különböző szervezeteivel is. Ennek következtében pedig 1953 és 1958 között az MHBK megszervezte, hogy magyar tiszteket alkalmazzanak, illetve képezzenek tovább a Légióban. Az 1956-os forradalom után is több magyar menekült került az elit egységbe, közülük többen harcoltak a csak kevesek által ismert Ifni háborúban, majd az 1970-es években Nyugat-Szaharában is” (8. old.).

A negyedik fejezettől (60-246. oldalak) további levéltári szemlét kapunk a magyar szempontból kiemelt fontosságú térségi érdekek, külügyi érdekcélok, a térségi konfliktusban érintett Marokkó és Algéria magyar diplomatákkal folyó alkuival, akik hol „az Algériával való szorosabb együttműködésre törekedtek, illetve bizonyos feltételek teljesülése esetén a Saharai Arab Demokratikus Köztársaság magyar elismerését is támogatták volna, míg a 'marokkói csoport' inkább a Marokkói Királysággal meglévő kapcsolatokat szerette volna fejleszteni, ezért nem tartották realitásnak a SZADK független államként történő elismerését. Az is látható, hogy a szoros szovjet ellenőrzés alatt álló magyar külügyi szolgálat egyáltalán nem tevékenykedhetett szabadon, ezért a magyar külügyi politikát formálóknak a szovjet érdekeket is messzemenőig figyelembe kellett venni”. Az ide csoportosított külügyi-hírszerzői jelentések, olykor dezinformációs anyagok is elérhetők hazai

adatbázisokban vagy a Szaharái Nemzeti Archívumban is, de – mint erre az ötödik fejezet nyugat-szaharai ENSZ művelési területének magyar rendőri résztvevői is tanúk lehettek – a magyar jelenlét még az ENSZ nyugat-szaharai békeműveletében is fontossá válhatott, így nem érdektelenek a fejezet kiemelt részei „az Azonosítási (a népszavazást előkészítő) Iroda tevékenységéről, valamint a MINURSO rendőri kontingenséről, annak működéséről, felépítéséről” (8. old.), melyek révén részben nyomon követhető a világpolitikai változások hatása és az érintettekkel készült interjúk kiterjesztése a részkérdések belátására is.

Besenyő nem lektúrszerző, nem saharai fűzfapoéta vagy sóhordó beduin, hanem katona, akinek koncentrált kutatómunkája nemcsak a katonai tudománytörténetben nem túl gyakori „nemzetközi műveletek” tárgykörében válhat fontossá, de a primer hadászati műveletek ismerettörténetének is részévé válik majdan. A hatodik fejezet nem véletlenül fókuszál „a MINURSO katonai kontingensének felépítését, szerkezetét, az ott szolgáló békefenntartók tevékenységét” ismertető tárgykörre, melyben a harminc éves intézmény szembenálló felek közötti egyensúlyozásban, táborok fenntartásában, aknamentesítésben és további békeművelési szerepkörben részt vevő katonák konkrét interjúk és kérdőíves megfaggatásával segíti elő a tényleges szembesülést azzal a kérdéskörrel: „hogyan vált egyre veszélyesebbé a korábbi békefenntartó művelet az észak-afrikai régióban szabadon tevékenykedő iszlamista terrorcsoportok miatt”, s talán megérthetővé válik, „hogyan kapcsolódik Magyarország Nyugat-Szaharához, és az is kiderül, hogy miért szükséges, hogy magyar katonák szolgáljanak az ottani békeműveletben. A kötet nemcsak a magyar vonatkozása miatt érdekes, hanem azért is, mivel 2018-ban a nemzetközi közösség nyomást gyakorolt a szembenálló felekre, hogy kezdjenek egymással tárgyalásokat, így reális esély teremődött arra, hogy a világ utolsó gyarmati státuszban lévő területének a sorsa is rendeződjön. Így lehetőség nyílhat arra, hogy a nyugat-szaharai kérdés megoldatlansága miatt bojkottált Maghreb Unió is működőképessé váljon, ez pedig az észak-afrikai térség fellendülését hozhatja magával” (9. old.).

Az Ajánló méltó sorai csupán körvonalazzák, hogy „nem könnyű munkára vállalkozott” a Szerző – amit azután a 346 oldal szöveg és több mint száz oldalas érdemi melléklet tanúsít. Szó eshetne itt arról, hol „hasznosulhat” egy ilyen kötet igazán... A hétköznapi könyvpiacra talán kevéssé, a katonai képzésben már inkább, a nemzetközi politika gyakorlatához messzi tanúságtétel, a biztonság- és védelem-tudományok határterületein több eséllyel is. Az Afrika Tanulmányok számára a térség relatíve ismeretlen mivolta, a helyi kultúráknak és jelentős észak-afrikai államok kapcsolattörténetének legújabbkori kérdései táján mindenképpen, s emellett az éppen lendületes fejlődésnek indult magyar-afrikai partnerségek területén szükségképpen. A mellékelt fotóanyag mintegy egytizede illusztrál egzotikumokkal, java többsége (s így a térkép-mellékletek is) a katonai, rendészeti, biztonsági, „művelési területi” specifikumok területén súlyba vehető. Ezek együttese azonban a térségi kapcsolati kultúrák intézménytörténetének és kölcsönhatás-történetének praktikus kézikönyvévé teszi, beleértve a szerzői Én megjelenésének tanúságát és hitelességét is. ☀